

ב"ה, ערב שבת קודש פרשת נשא-חג השבועות תשפ"ב

בלימוד החסידות ובדרכי החסידות

[illegible]

אתה נגליית
בענין כבודך

לרגל חג השבועות, יומא דהילולא רבה של אור שבעת הימים, מורנו הבעל שם טוב זי"ע: הצצה מאלפת לסידורו הקדוש שתצלמו המלא נחשף בעת האחרונה, כתב יד קודשו בדפים השונים, השינויים הבולטים בו, כתב ידם של תלמידיו הקדושים שהזכירו בו שמותיהם לתפילה, הגלגולים הרבים שעבר ושתי דמעות-דם שזלגו מעיניו הקדושות בעיצומה של תפילת ראש השנה

בְּבֵי תִירֵי וּרְתֵלַת
דֵּאֶפְתָּר בְּנִקְשׁוּתָא

מיוחד: 'כי קרוב' הצטרף לשיעור החסידות של הגאון רבי חיים שלום דייטש שליט"א, ראש כולל 'צמח צדק' והרה"ג רבי שמואל רבינוביץ שליט"א, רב הכותל, הנערך מדי שבוע ליד שריד בית מקדשנו

הימים והרגעים
האחרונים של
הבעש"ט זי"ע
בעלמא הדין, מתוך
'המאורות הגדולים'
הנערך בימים אלו

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf from an old book. The paper has a textured appearance with visible creases, wrinkles, and some minor discoloration or foxing. The page is framed by an ornate, gilded border. The border is highly decorative, featuring intricate scrollwork, floral motifs, and a repeating pattern of small, stylized figures or animals. The corners of the frame are particularly elaborate, with large, carved, and gilded designs. The overall appearance is that of a well-preserved but aged historical document.

הַסִּידוּר
הַקָּדוֹן

הרב לוי יצחק הולצמן

מקום פנוי לבקשות התלמידים באמצע תפילת שמונה עשרה, בתוספת כתיבת המגיד ממעזריטש

הבעש"ט אמר להם: "בניי, אתם חביבים לי מאד ואני אוהב אתכם. יש לי סידור כתב יד שאני מתפלל בו בכל יום, כתבו שמותיכם ושם אמכם באיזה ברכה בשמונה עשרה אשר אתם רוצים וזאת אני רואה לטוב לכם"

"לכפר על החטא שחטא מקודם לפני תורתו של בעש"ט בקלות ראש".
הדפים הראשונים עד תפילת 'הודו' נשרפו באחת השריפות ובמקומם הוכנסו דפים מכתב ידו של רבי נחמן מהורודנקא. אך במסורת אדמו"רי חב"ד מקובל שהבעש"ט הורה לסופר שלו לכתוב את הסידור".

הסידור שלפנינו מעיד על עצמו שנכתב במיוחד עבור מרן אור שבעת הימים, שכן בברכת 'בונה ירושלים' שבתפלת שמונה עשרה הופסקה הכתיבה באמצע הדף ונותרו שלושה עמודים חלקים נוספים עליהם רשמו רבים מתלמידי הבעש"ט את שמם ואת בני ביתם בכדי שיזכירו לברכה, בהם המגיד ממעזריטש, רבי פנחס מקוריץ, רבי נחום מטשרנוביל ה'מאור עיניים', ה'דגל מחנה אפרים' נכד הבעש"ט ועוד.

גם לאחר הסתלקות הבעש"ט הוסיפו לרשום שמות לברכה, חלקם על גבי דף מיוחד שנוסף מאוחר יותר לסידור, בו נאמר בין היתר "בקשתי להזכיר אותו על קבר הצדיק לטוב".

האחים הקדושים רבי יצחק דוב ורבי מאיר מרגליות (בעל 'מאיר נתיבים') היו מתלמידי הראשונים של הבעש"ט. צאצאיהם מספרים כי הבעש"ט אמר להם: "בניי, אתם חביבים לי מאד ואני אוהב אתכם. יש לי סידור כתב יד שאני מתפלל בו בכל יום, כתבו שמותיכם ושם אמכם באיזה ברכה בשמונה עשרה אשר אתם רוצים וזאת אני רואה לטוב לכם."

"שאלתי את פי משיח: אימת אתי מר? והשיב לי: בזאת תדע, בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה מה שלימדתי אותך והשגת, ויוכלו גם המה לעשות יחודים ועליות כמוך, ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה". כך תיאר מורנו הבעש"ט במכתבו לגיסו רבי גרשון מקיטוב את אותה 'עליית נשמה' מפורסמת בראש השנה תק"ז.

אמרה מופלאה זו מקבלת משמעות מוחשית במיוחד בתקופה האחרונה, בעקבות חשיפת סידורו הקדוש של הבעש"ט, המלא וגדוש ב'ייחודים' ורזי קדושת הבורא יתברך, וכעת מתפרסם ומתגלה הוא בעולם וכל החפץ יכול לספוג מלוא חופנים מאורו.

עמוד התפילה

ניתן לומר כי עולם החסידות עומד בייחוד על 'עמוד העבודה', עבודה שבלב זו תפילה. מורנו הבעש"ט העיד על עצמו שכל קדושתו באה לו על ידי התפילה: "הנשמה אמרה להרב שמה שזכה שנתגלו אליו דברים העליונים, לא מפני שלמד הרבה מש"ס ופוסקים, רק משום תפלה, שהיה מתפלל תמיד בכוונה גדולה ומשם זכה למעלה עליונה".

גדולי החסידות עסקו בתפילה בכוונה עצומה וביגיעה גדולה. הרבנים מגיעים עד כדי כך שהבעש"ט התבטא כי זהו חסד גדול מאת ה' שהאדם נותר חי אחרי התפילה, כי בדרך הטבע היה עליו למות לאחר שהוציא את כל כוחו בכוונת התפילה.

אכן הבעש"ט עצמו עסק בתפילה בכל כוחותיו, פניו היו בוערות כלפיד אש, והיה רועד ורוטט בגופו. הדבר השפיע באופן פלאי גם על סביבתו: כאשר היה כלי מלא מים בחדר התפילה החלו המים נעים ונדמים.

תלמידו רבי יעקב יוסף מפולנאה בעל ה'תולדות' הסביר זאת בכך שהשראת השכינה על רבו גרמה לכל הסביבה לרעוד, כלשון הכתוב "מפני אשר ירד עליו ה' באש... ויחרד כל ההר מאוד", והדבר היה ניכר במיוחד במים.

כך גם העיד מורנו הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע כי רצה לסייע לרבו ולסדר את ה'קיסל' אותו לבש לתפילת גשם או טל וכאשר נגע בקיסל החל מיד לרעוד, ניסה לאחוז בשולחן, אך גם השולחן "התחיל לרקד עמו ולהרעיד" גם לאחר שהבעש"ט כבר הלך ל'.

סידורו הקדוש של הבעש"ט הוא העדות החיה היחידה המצויה בידינו לתפילתו הנשגבת. בסידור זה מופיעים כוונות וייחודים מיסודו של האריז"ל. הבעש"ט עצמו אף הוסיף וכתב פרטים מסוימים בכתב יד קדשו. באמצע תפילת שמונה עשרה מצויים כמה דפים ועליהם כתבו תלמידיו ומקורביו שמות ובקשות לברכה. ובתפילת ראש השנה ויום הכיפורים מצויות שתי טיפות דמעות-דם שירדו מעיניו הטהורות.

סידור זה נשמר מדור לדור בחיק צאצאיו וגדולי החסידות ורק יחידי סגולה הורשו לראותו בחדרת קודש. לימים נרכש הסידור בידי כ"ק אדמו"ר הרי"ף זי"ע ומאז היה ספון באוצרות ספריית חב"ד, עד שלאחרונה הוחלט כי כשרה השעה להוציא את הסידור לאור עולם ולפרסם את צילומו ברבים.

כתיבת הסידור ובקשות התלמידים

500 עמודי הסידור כוללים שילוב אמנותי במלאכת מחשבת של התפילות עצמן הכתובות בכתב אשורי יחד עם כוונות האריז"ל הכתובות בכתב רגיל. הדפים עצמם עבים ומשובחים במיוחד עד כי רבים מהמעיינים בסידור חשבו שהוא עשוי קלף, ככל הנראה מפני שנוהרו שלא לנגוע בסידור עצמו.

המסורת הנפוצה גורסת כי הסידור נכתב בידי גיסו של הבעש"ט רבי גרשון מקיטוב שהפך ממתנגד למעריץ. ויש ששיערו שעשה זאת בכדי

1. נדפסה בסוף ספר פורת יוסף לתלמידו בעל ה'תולדות'.

2. צוואת הרי"ב ש' ס' מא.

3. שם ס' לה.

4. שבחי הבעש"ט השלם אות כט.

5. שם אות ל. רואה שם אות זל-ל.

6. שם אות לא.

7. א. כהנא, רבי ישראל בעל שם טוב (זיטומיר תרס"א) ע' 80 ואילך.

8. כ"ק אדמו"ר זי"ע, התועודיות תשמ"ב ח"ב ע' 910 (כנראה לפי מסורה מחמיו אדמו"ר הרי"ף).

כוונות לספירת העומר בכתב יד קודש של הבעש"ט

בחודש כסלו תרס"א כתב ר' משה הויכמן, המלמד בבית ר' יצחק ליפסון, מכתב אל מחבר ספר "רבי ישראל בעל שם טוב", ובין השאר נאמר בו:

אחר הספירה [ספירת העומר] נכתבו כמה דפים שמות וצירופי שמות לכל שבוע מימי הספירה, ועל כל שבוע נכתבו שני עמודים בהשמות הללו, ובתוכם נמצאו גם כתב יד הבעש"ט הקדוש זי"ע כפי הקבלה [המסורת]. וגם ניכר כי זה כתב אחר ובדיו אחר. וזאת הוא:

בשבוע ב' נמצא בזה הלשון: חסד שבגבורה דכורא, לחסד שבגבורה נוקבא [ומונה את הספירות המוזכרות בכל שאר השבועות עד לשבוע הז'].

אלו הדפים כתובים משני עבריהם באלו השמות ובצירופים, וגם בלשון זה דכורא ונוקבא כפי השייכות לכל אחד. אך מה שהעתיקתי זה בקבלה שהוא כתב יד הבעש"ט הק'. וכל זה כתוב בדיו אחד ובכתב אחד. והשאר כל סך הדפים הם בכתב מהודר ובדיו מהודר, וניכרים כי כתבם אומן גדול וקדוש.

בית הנגיד היה במשך עשרות בשנים לכתובת אליה עלו והגיעו יחידי סגולה מגדולי הצדיקים והחסידים כדי לבחון את הסידור הקדוש ולשפוך בו שיח. לעתים אף שלח את הסידור לחצרות האדמו"רים לתקופה קצרה

ר' חיים ליברמן (לימים מזכירו של אדמו"ר הרי"ף זצ"ל): "ראיתי את הסידור בליובאוויטש. עוד לא קנו אותו אז. הביאו אותו רק בשביל להראותו לאנשים. הייתי אז תלמיד בשיבה וגם אני ראיתי, היו כמה דפים שיכלו לראות וראיתי אותם. כשהסידור היה בליובאוויטש היה אסור לגנוע בו או להחזיק אותו. פחדו שאם מישוהו יחזיק אותו הוא יזיק את הסידור או ילכלך אותו. הותר רק לעמוד ולהסתכל והיו צריכים ללכת למקווה כדי לקבל רשות לראותו".

הסידור בהנד ליובאוויטש

לא הייתה זו הפעם הראשונה שהסידור 'ביקר' בליובאוויטש. בחודש סכת תרס"ו הגיע הסידור ליד האדמו"ר הרש"ב, ובנו הרי"ף התבודד בחדרו עם הסידור ורשם לעצמו כל פרט ופרט שבו, עמוד אחרי עמוד, והעלה על הכתב את דבריו אביו והשערותיו, והוסיף את המסורות ששמע מפי ר' יצחק ליפסון כאשר ביקר בצעירותו בקאמינקא לראות את הסידור.

"כאשר לקחתי את הסידור הרגשתי ריח טוב ממנו, והוא כריח בשמים ממש", כך מתאר אדמו"ר הרי"ף ברשימתו. "והיו אצלי כמה אנשים לראותו, אשר כולם נתפלאו על זה. בלילה כאשר הכנסתי את הסידור חזרה לכ"ק אאמו"ר שליט"א [הרש"ב] וסיפרתי לו מזה, אמר לי כי הוא גם כן הרגיש זה".

לראשונה ראה אדמו"ר הרי"ף את הסידור בשנת תר"ס בביקורו בקאמינקא, ועל ביקורו השני בה בשנת תרס"א כותב ברשימתו: "ראיתי כי בית ר' יצחק נשרף ר"ל ורק בית קטן נמצא שם. וסיפרו לי כי באחד הלילות הותחלה שריפה באחד הבתים הסמוכים והאיש לא היה בביתו, ונשרפה גם הבית של ר' יצחק. אמנם החדר שהיה מונח שם הסידור ניצל כולו. ואנכי הכותב אוכל להעיד כי בעצמי הייתי שם, וראיתי את החדר שנשאר שלם ולא נחרך אפילו מעזיבת [=גג]

13. הדברים מתפרסמים בזאת לראשונה מתוך עדותו ב'משפט הספרים' בשנת תשמ"ז, מרשימת הרב אבערלאנדער.

ולקח הבעש"ט ז"ל את הסידור ונתן להם וכתבו שמותיהם".

ואכן שמותיהם נרשמו מתחת לברכת 'בונה ירושלים', "להיות לזכרון להתפלל עבורינו האחים החתומים מטה עם בנינו יעקב ושמואל ושואל ומרדכי נפתלי שימול ה' את לבבינו לעבדו באהבה וביראה את שמו, אמן כי יהי רצון. הק' יצחק דוב בער בה"ר המנוח מ' צבי הירש זצ"ל", ושם אמי שינדל ושם אשתי פייגא בת יטא, הק' מאיר בה"ר הרבני המנוח מו"ה צבי הירש זצ"ל הכ"מ ושם אמי כנ"ל ושם אשתי דינה בת חיה".

חתימת האחים הייתה בשנת תצ"ז, שכן אביהם נפטר באותה שנה ונזכר כאן בתואר 'הריני כפרת משכבו' אותו מוסיפים רק בשנת האבלות. הדבר מצביע על כך שהסידור נכתב כנראה בסמיכות להתגלות הבעש"ט בשלהי שנת תצ"ה.⁹

גלגוליו של הסידור

מקובל כי הסידור עבר בירושה לידי בנו של הבעש"ט הרה"ק רבי צבי שהורישו לבנו רבי ישראל. מסופר כי רבי ישראל נסע פעם דרך העיירה יאריוויטש, "ופתאום נחלה שם חולי גדול ר"ל, ואמר אשר צדיק אחד מונח פה בבית העלמין והוא מעכב אותו שיהיה מונח אצלו, אשר על כן הוא מוכרח לשבוק חיים לכל חי פה, ואמר שיש לו סידור מבעש"ט ז"ל ירושה והוא נותן אותו במתנה לידידו רבי מרדכי מטשרנוביל".

לאחר פטירתו פנו אנשי יאריוויטש אל הצדיק מטשרנוביל ואמרו שיתנו לו את הסידור רק אם יבוא להתארח אצלם בשבת. מחמת החביבות הגדולה שהייתה לו לסידור הבעש"ט נסע אליהם למרות ששמע מה שאירע שם לידידו רבי ישראל, ובכואו לעיירה חלה בחולי גדול אף הוא עד כי כמעט יצאה נשמתו. בחצות הלילה קם הצדיק ממיטתו בריא וחזק ואמר "פעלתי בעז"ה שמעתה לא יוזק שום צדיק בכואו לפה", ונתנו לו את הסידור ברוב חדווה.¹⁰

ככל הנראה נמסר הסידור כנדוניה לבתו של רבי מרדכי מטשרנוביל שנישאה לרבי יחיאל מיכל מדרוהוביטש, נכדו של רבי ברוך ממז'יבוב נכד הבעש"ט. מאז עבר בירושה בין צאצאי הבעש"ט עד שהגיע לידי הנגיד החסיד ר' יצחק ליפסון.¹¹ בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה הפך ביתו בעיירה קאמינקא במשך עשרות בשנים לכתובת אליה עלו והגיעו יחידי סגולה מבין גדולי הצדיקים והחסידים כדי לבחון את הסידור הקדוש ולשפוך בו שיח. לעתים אף שלח את הסידור לחצרות האדמו"רים לתקופה קצרה.

הגאון רבי ברוך אבערלאנדער, גאב"ד בודפסט שבהונגריה, העוסק כבר עשרות בשנים בחקר סידורי התפילה והנוסח החסידי, מספר בהקשר זה על דברים ששמע בשיחתו עם האדמו"ר מרחמסטריווקא ארה"ב שליט"א בשם חותנו האדמו"ר מסקווירא זצ"ל: "לפני מלחמת העולם הראשונה היה הסידור בסקווירא במשך שבועיים, ואז זכה גם חותנו לראותו. וסיפר לו כי הסידור היה כתוב על קלף, עם כוונות האריז"ל, ובברכת המזון שבסדר ליל הפסח נכתב שם 'לידך המלאה הפתוחה הגדושה והרחבה', אבל לא בברכת המזון של חול.

"חלק מהדברים שראו אז בסידור זה, הפכו למנהג נהוג בסקווירא. אותו סידור היה גם בהשאלה למשך שבועיים אצל האדמו"ר הרש"ב בליובאוויטש, ולשם כך הפקיד הרבי סכום כסף מסוים כמשכון. הסידור נשלח אליו בדואר, וכשהגיעה החבילה הלך הרבי בעצמו לקחתה ולא על ידי שליח".

כמה מתלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש העידו על מאורע זה בחצרו של אדמו"ר הרש"ב, בערך בשנת תער"ב. כך סיפר

9. הרב יעקב מרגליות, קבוצת יעקב (פרעמישלא תרנ"ז) נב, ב. עוד מסופר שם: "פעם אחת אמר הרה"ק מסאווראן לאבי ז"ל: ביקר אותי השי"ת בדבר יקר אשר אין ערוך אליו, באלו הימים בא לידי הסידור כתב יד של הבעש"ט ז"ל. אמר לו אני את המעשה הנ"ל מזקנן [רבי יצחק דוב] ודודו [המאיר נתניהו], ואמר לו: בעבור זה אני מבקש מכם להראות לי את הסידור, שאראה בעצמי ובעיני זאת".

10. השערת הגר"ב אבערלאנדער. פרטים רבים להלן מבוססים על מחקרו בנושא זה (שפורסם באופן חלקי בידי הרב יהושע מונדשיין במאמרו המקיף על סידור הבעש"ט, קובץ שפתי צדיקים גליונות ז-ח).

11. אמונת צדיקים (וורשה תר"ס) ע' 83.

12. לפי דברי ינון יוסף לבון, קובץ שפתי צדיקים גליון ט.

נוסח הסידור

התקרה. החדר הזה נשאר בשלימות ממש, וכל הבית והבתים הסמוכים אל הבית הזה נשרפו כולם. ואת זה בעיני ראיתי".

ברשימתו סוקר אדמו"ר הריי"ץ את כל עמודי הסידור ומעיר על פרטים מיוחדים, חלקם מתוך המסורת המקובלת וחלקם ממה שהבחין יחד עם אביו הגדול. "בכאן ניכרים הרבה דמעות", כותב על תפילת מנחה של ערב שבת, וכן מעיר על תפילת 'נשמת' ש"כדף זה הנייר שחור מאוד, פירוש מפני ריבוי דמעות ומישמוש היד

אמר כי "כשאדם במדריגה קטנה או טוב לו יותר להתפלל מתוך הסידור, שמכוח שרואה האותיות מתפלל יותר בכוונה; אבל כשהוא דבוק בעולם העליון או יותר טוב לו לסגור עיניו, כדי שלא יבטל אותו הראיה מלהיות דבוק בעולם העליון".

נוסח התפילה המקובל בתפוצות החסידים מכונה 'נוסח ספרד' למרות שהוא שונה לחלוטין מנוסח עדות המזרח, וזאת משום שיש בו כמה שינויים מהותיים בדומה למנהג הספרדים, כמו אמירת 'הודו' לפני 'ברוך שאמר'; נוסח הקדושה בחזרת הש"ץ; אמירת 'אשמנו' לאחר התפילה ועוד.

שינויי התפילה העיקריים נעשו לפי נוסח האריז"ל, וידועים דברי המגיד ממעזריטש בנושא זה שישנם שנים עשר שערים ברקיע ולכל שבט ושבט ישנו נוסח תפילה משלו המהווה 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' בכדי להיכנס לאותו שער, "והנה האלקי האריז"ל בהיות נהירין ליה שבילין דרקיעא לימד דעת את העם למי שאינו מכיר את שבטו, על כן כל אחד יאחז דרכו של האריז"ל השובה לכל נפש".

הרה"ק מצאנו כתב ב'דברי חיים' שהבעש"ט "הבין ששורש נשמתו אינו משער נוסח אשכנז ולכן אחז בנוסח האריז"ל, וכן הנהיגו אחריו ראשי הדורות הקדושים תלמידיו, ולכן כל המאמין בבעש"ט ובתלמידיו ראו לאחוז בנוסח האריז"ל וממנו לא יזוז".

אך למעשה סידורו של הבעש"ט שונה מרוב סידורי האריז"ל והנוסח שלו הוא כמנהג אשכנז למרות שהוא כולל את כוונות האריז"ל, כך למשל מופיע 'הודו' לפני 'ברוך שאמר'. יש לציין כי יש סידור נוסף עם כוונות האריז"ל המכונה 'קול יעקב' מאת רבי יעקב קאפיל ממעזריטש, אף הוא בנוסח אשכנז. בהסמכות לסידור נאמר "שמעתי שהסידור הזה ראה הנשר הגדול קדוש עליון מוריני ורבינו הבעש"ט נבג"מ וישר בעיניו".

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא כתב שאכן הבעש"ט נהג למעשה מנהגי אשכנז ברוב הדברים, וכך גם בסדר התפילה שלו "אף שבכמה דברים מנה מרן האריז"ל את האותיות, אף על פי כן לא שינה מרן הריב"ש ז"ל את סדר אשכנז". כך גם על שלט שהיה תלוי בבית מדרשו של הבעש"ט עד מלחמת העולם השנייה נמנו מנהגי אשכנז שנהגו בו כגון שלא לומר בקדיש "ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה".

לדברי הרב אבערלאנדער, מסתבר שהבעש"ט השתמש בסידורו בעיקר עבור הכוונות הקבליות ולא בכדי לומר את נוסח התפילה עצמו, ולכן נוסח הסידור אינו מעיד על הנוסח בו התפלל הבעש"ט בפועל.

יש לצרף לכך את העובדה שהבעש"ט

1. מגיד דבריו ליעקב, לקוטי אמרים סי' קמא. מיוסד על דברי תלמידיו האריז"ל עצמם.
2. שו"ת דברי חיים א"ח ח"ב סי' ט.
3. ראה שולחן הטהור סי' מז וזה טק"א. סי' סז וזה טק"ב.
4. קובץ היכל הבעש"ט תמוז תשס"ד ע' קנא. אמנם בשולחן הטהור שם כתב שהבעש"ט אמר יצמח פורקניה. ויתכן שהיה זה מנהגו בפני עצמו.

המעבר בין שני חלקי הסידור, הודו וברוך שאמר

שבדואי הוא יד קודש רבינו הבעש"ט. בתפילת ראש השנה מציין כי "בעמוד זה בסוף הגלין שתי דמעות של רבינו הבעש"ט ז"ל, ונקראים די בלוטיקע טרערין [דמעות דם]", שכן כך מקובל במסורת ששורש מעיניו הקדושות שתי דמעות מעורבות בדם בתפילת הימים הנוראים. ליד ברכת "על אכילות (!) מרור" נכתב בכתב יד שונה "ויברך ואוכל בהיסבה", ועל כך העיר הרבי "כמדומה לי לברור שזהו כתי"ק רבינו הבעש"ט".

בזמן המהפכה הקומוניסטית נאלץ ר' יצחק ליפסון לברוח מרוסיה ללטביה והשאיר אחריו את כל רכושו הרב, אך את הסידור נטל עמו בכל טלטלותיו. המצב הכלכלי של משפחתו היה בכי רע ולימים נאלצו למכור את הסידור כדי להתקיים. היה זה בשנת תרפ"ח, כאשר אדמו"ר הריי"ץ הגיע אף הוא מרוסיה ללטביה, לאחר הצלתו המופלאה מהמאסר וגזירת המוות שריחפה על ראשו.

כאשר שמע כי הסידור עומד למכירה, התאמץ רבות להשיג את הסכום העצום הנדרש לתשלום על הסידור ורכש אותו. צאצאיו ר' יצחק ליפסון סבורים כי בזכות מכירת הסידור נחסכו ממשפחתם מוראות מלחמת העולם השנייה וחייהם ניצלו, שכן הדבר סייע להם לעלות

יתרה מכך: הבעש"ט עצמו מסביר "למה אנו אומרים הודו בין קרבנות ובין פסוקי דזמרה ואין אנו אומרים בתוך פסוקי דזמרה", ויש לציין כי גם בסידור עצמו לפני 'ברוך שאמר' נכתבה הגהה "לפי נוסח האריז"ל שייך ברוך שאמר בדף קודם מזמור לתורה וכו'". וכונתו למפורש בכוונות שלפני ברוך שאמר ש'ברוך שאמר' נמשך אחר 'הודו'.

אך ההפתעה הגדולה היא כעת כאשר הסידור פתוח לפני כולם, וניתן לראות שהודו מופיע גם לאחר ברוך שאמר וגם לפניו... כאמור, חלקו הראשון של הסידור נוסף מאוחר יותר; חלק זה כולל את ברוך שאמר ומסתיים בתפילת הודו כנוסח אשכנז שנקטעת באמצעה, ולאחריה בא החלק המקורי של הסידור הפותח שוב בברוך שאמר ואחריו הודו. משערים כי החלק הראשון נלקח מסידור שכבר היה קיים ולכן העמוד האחרון נותר כמות שהוא, אך אי אפשר שלא לתהות שמא הדבר נעשה בכוונת מכון ויש דברים בגו.

5. צוואת הריב"ש סי' יח.

6. צוואת הריב"ש סי' קמג.

7. הערת הרי" מונדישין ז"ל שם.

14. בנמא נאמר "מרור אין צריך הסיבה" (פסחים קח, א) וכך הדין. אך כתב הב"י סי' תעה (הובא בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' ק"י) "נראה לי שאם רצה לאכלו בהסיבה רשאי".

לארץ הקודש מבעוד מועד¹⁵.

בשלהי טבת תרצ"ד פורסמה בעיתון 'היינט' הוורשאי כותרת מרעישת¹⁶: "התרגשות חסידית גדולה לרגל סידורו של הבעש"ט הנמצא בוורשא", וכך נאמר בכתבה: "בין חסידי וורשא, מכל סוגי השטיבלאך ובתי המדרש, שוררת בשבועות האחרונים התרגשות יהודית ייחודית גדולה, שהדיה מתפשטים למרחבי כל האזור היהודי; אירוע מרגש זה סובב סביב סידור ישן של הבעש"ט שהרבי מליובאוויטש רכשו לפני זמן מה מיוורשו ושילם עבורו 1500 דולאר.

"משעה שנודע לחסידים בוורשא אודות סידור נדיר זה, ממש צרים הם על דירתו של הרבי מליובאוויטש, ברצונם לראות במו עיניהם את הסידור שבו התפלל הבעש"ט ז"ל. לפני שהרבי עומד להראות את סידורו של הבעש"ט, על האדם לילך ולטבול במקוה - כך דורש הרבי מליובאוויטש, ובאם לאו אין הוא מראה את הסידור. לפני כמה ימים בא אל הרבי אחד מנכבדי האדמו"רים שבפולין במיוחד כדי לראות את הסידור. הרבי מליובאוויטש שאלו: רבי, האם טבלתם במקוה? - אני טבול ועומד, השיב האורח. הסביר לו הרבי מליובאוויטש: בכך שטבלתם קודם התפילה אין די! עליכם לטבול "לשמה", במיוחד כדי לראות

את כתב-היד!"...

מורא ופחד מפני הסידור

לאחר אותה עת רצון בה העניק אדמו"ר הרי"ק רשות למבקרים לראות את הסידור, נותר הוא בספרייתו המפורסמת כאשר הוא ספון וחתום מעין כל. לימים שח חתנו הגדול כ"ק אדמו"ר זי"ע אודות הסידור: "כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לא היה נותן לאף אחד להתקרב ולגעת בסידור קדוש זה, ורק במקרים נדירים היה נותן לגשת ולנשק את הסידור, לאחר הכנה ראויה וטבילה במקוה. יש לי מורא ופחד מפני סידורו של הבעש"ט, אפילו מעצם החזקתו בתורת פיקדון¹⁷."

במרוצת השנים מסר הרבי צילומים של עמודים מהסידור כאשר היה בהם צורך מיוחד (ראו תיבה), אך רובו היה 'מוחוץ לתחום'. בספריית חב"ד מוצגים דרך קבע ספרים וחפצי קודש מיוחדים מגדולי החסידות ואדמו"רי חב"ד, אך סידור הבעש"ט מעולם לא הוצג בה אלא רק צילומים ממנו, כפי שהסביר זאת הר"ג ר' שלום בער לוי הממונה על הספרייה: "בכל המוצגים שבתערוכה מוצג הפרט המקורי, מלבד סידור הבעל שם טוב, אשר הרבי אמר פעם בהתוועדות שמרוב קדושתו של הסידור הוא פחד לנגוע בו, מלבד פעם אחת, אשר הרבי הקודם הורה לו להראות בו משהו למישהו, זו הייתה הפעם היחידה שהחזיק את הסידור בידי הקדושות".

בחודשים האחרונים פרסמה ספריית חב"ד צילומים של אלפי כרכי כתבי היד המצויים באוצרותיה, מתוך האוסף שנצבר במשך הדורות, ובהם כרכים רבים של כתבי חסידות וכתבים תורניים נוספים של האדמו"רים, וכן מגוון כתבי יד בהלכה ובקבלה שנאספו על ידם. במסגרת זו פורסם גם צילום סידור הבעש"ט כולו.

"נראה לנו שהסידור הקדוש הזה אינו צריך להישאר טמון לנצח מבלי שאנשים ידעו מה יש בו", אומר הרב לוי, ועל כך מוסיפים העוסקים במלאכת הקודש של פרסום אוצרות הספרייה שהחלטתם נסמכת על מעשי של הרבי והכוונתו בנושא, שכן עצם צילום הסידור כבר נעשה בידי הרבי והצילום מונח כרוך בחידורו הקדוש עד עצם היום הזה, וכן כאשר פנו אליו בבקשה לקבל צילום מדף ברכת המזון נענה הרבי בחפץ לב והורה להם לצלמו, ויתרה מזו כמתואר לעיל הסידור עצמו הוצג לציבור בהזדמנויות שונות, ואם כך אין טעם שיהיה טמון בכספת לנצח. ■

15. דברי ינוי יוסף לבון, שם.

16. תורגם מיידיש ע"י ר' יהושע מונדשיין, שם.

17. שיחת ש"פ בלק תשמ"ה.

"הדמעות הידועים" מעורבים בדם, בתחילת תכילת שמונה עשרה לראש השנה

הקדושה או הגדושה

כ"ק אדמו"ר הרי"ק זי"ע העיר ברשימתו על הסידור לגבי שינוי בנוסח ברכת המזון: "בברכת המזון דחול כתוב כזה 'הקדושה והרחבה', ובשל שבת קודש כתוב כזה 'הגדושה והרחוה', וניכר שהיה כתוב 'והרחבה' בב' אבל נמחק הב' (בכוונה) ונכתב ו' במקומו. ועל הגליון כתוב אות וא"ו, וכמדומה שאות הזה הוא כתי"ק רבינו הבעש"ט ז"ל בעצמו".

בספר 'ברוך שאמר' לבנו של ה'ערך השולחן' העיר על נוסח ברכת המזון: "לפלא כי במאמר זה פתח וסיים בעניינים גשמיים: מלאה, פתוחה, רחבה, ובאמצעם קבע ענין רוחני: הקדושה.

וקרוב שבאה כאן המילה 'הקדושה' תחת 'הגדושה' מלשון מלא וגדושה". גדולי החסידות שהבחינו בשינוי נוסח זה בסידור הבעש"ט נהגו בעצמם לומר כך, אדמו"ר הרשב"י נהג כך לפעמים, אדמו"ר ה'חלקת יהושע' מביאלה נהג כך ואף הורה לאחרים לומר 'הגדושה', וכן נאמר בהגהות לספר 'יעש

אברהם' ששעכנב: "ראיתי זה כבר בספר אחד שהקדוש רבינו ישראל בעש"ט זצ"ל כתב בגליון הסידור שלו הגדושה, והיא גירסא נכונה מאד".

ככמה משיחותיו עסק כ"ק אדמו"ר זי"ע בנושא זה, וביאר שכונת הנוסח היא שלא די בכך שישנה "הפתוחה הקדושה והרחבה", אלא צריך להיות גם "הגדושה" שמשמעו שפע גדול יותר מכלי המקבלים, עד שעולה על גדותיו. בשנת תשמ"ו פנה ר' בן ציון פישלר שכתב מאמר בנושא זה אל הרבי בבקשה לשלוח צילום מהסידור, ואכן הרבי נענה לבקשתו והורה לשלוח לו צילום שהיה בעצם הראשון שפורסם מסידור הבעש"ט.

"הגדושה והרחוה"

אלו דברים

ה קורה מדי שבוע בחצות היום של ערב שבת קודש, בירושלים שלפני ולפנים מן החומות, סמוך ונראה לשריד בית מקדשנו.

הגאון רבי חיים שלום דייטש שליט"א, נפרד מכולל 'צמח צדק' שבראשותו, יורד מהמדרגות הקמאיות של הרובע היהודי בואכה רחבת הכותל. בהגיעו אל הרחבה שם הגר"ש את פניו אל לשכת רב הכותל, הרה"ג רבי שמואל רבינוביץ שליט"א.

בתוככי הלשכה רחבת הידיים שחלונותיה צופים אל אבני הכותל, שוקעים השניים בלימוד בצוותא של לקוטי תורה לרבנו הזקן לפרשת השבוע. כארבעים דקות נמשך הלימוד. מעת לעת, בין גברא לגברא, ממחיש את הדברים מגיד השיעור, רבי חיים שלום, בנועם שיחו, בקטעים מאלפים משיגים ושיחם של דמויות הוד שבעפר רגליהם התאבק מאז ימי חורפו ועד הלום, לאורך ימים ושנים טובות. שיחת חולין של תלמידי חכמים, להבות אש מְהלכות, בעבודת ה' חסידית, מקבלת כאן לימוד מיוחד.

'עבודת התפילה' של רבי שלמה-חיים קסלמן • הוויתור הגדול של רבי שאול ברוק • עבודת המידות של הרב מפוניבז' • ההתבטאות של הגרש"ז אויערבאך על הרבי • העצה של האדמו"ר מסטוטשין ללומדי הקבלה • 'כי קרוב' הצטרף פעם אחר פעם לשיעור החסידות הקבוע הנערך מדי יום שישי, של הגה"ח רבי חיים שלום דייטש, ראש כולל 'צמח צדק', והרה"ג רבי שמואל רבינוביץ, רב הכותל והמקומות הקדושים • ערב זמן מתן תורתנו, מוגשת בזאת טעימה מאלפת מתוך הדברים שנשמעו בשולי השיעור

בנימין ליפקין

אין לאהם שיעור

הדברים הנשזרים תוך כדי הלימוד. זכות אבות עמדה לנו כי הפצרתנו נענתה וניתנה לנו האפשרות להיות נוכחים בקביעות שכו. לא נחה דעתנו עד שעלינו פעמים נוספות לירושלים לספוג עוד מעט ולהעשיר בעוד אורות את היריעה כי נפלאים ומשובבי נפש היו הדברים.

ערב חג השבועות, זמן מתן תורתנו, אמרנו כי יהיה זה המועד ההולם להגיש את הדברים כהווייתם. ואף כי כדברי תורה אף אלו הדיבורים, עשירים במקום אחד ועניים במקום אחר, חביבות יתרה ניתנה להם בהיותם פירורים משולחן גבוה שנכתבו כאמירתם, ללא חסר ולא יתיר. ותקוותנו תאמצנו כי לא שגינו בלשוננו ונותרנו נאמנים למקור, ככל שידינו מגעת.

אנשי אמונה אברו

הפעם הראשונה בה ניתנה לנו ההזדמנות להצטרף לשיעור הייתה בערב שבת קודש פרשת משפטים. המאמר שבו בחר הגר"ח"ש ללמוד נשא את דיבור המתחיל "לא תהיה משכלה" וכה פתח ואמר:

"האמת היא שיש על דיבור המתחיל זה, 'לא תהיה משכלה', מאמר מיוחד של הרבי, שהרבי אמר אותו (בשנת תשי"ב) בבכיות עצומות. שמעתי מהחסיד הנודע הגה"ח ר' זעליג פלדמן ע"ה, אודות הרה"ח ר' משה גוראריה ע"ה מתל אביב, שבאופן כללי היה נחשב ל'משכיל',

הרה"ג ר' שמואל רבינוביץ שליט"א התחנך בישיבה הליטאית 'קול תורה' אצל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ואת טעמה של תורת החסידות החל לטעום בגיל מאוחר יותר. כך שניכרים בו היטב השקיקה והתענוג בעיסוק בפנימיות התורה. במהלך הלימוד המשותף, כל דבר שיכול להיות מתורגם למעשה בפועל, מבקש הרב רבינוביץ להרחיב עליו עם הגר"ח"ש דייטש, בהתבטאו בפנינו: אינו דומה קיום מצוות או שמחת ואווירת יום-טוב אחרי שלומדים את המשמעות שלהם בתורת החסידות.

עוד אומר לנו הרה"ג ר' שמואל רבינוביץ שליט"א כי הגר"ח"ש דייטש בענוותנותו מציג זאת כלימוד חברותא, אך אליבא דאמת זהו שיעור של רב ותלמיד ואילו הוא עצמו חושב, בינו לבין עצמו, כל פעם: "כמה הפסדתי כשלא עשיתי זאת שנים רבות קודם לכן".

כתום הלימוד המשותף, עושה רבי חיים שלום דרכו אל רחבת הכותל המערבי לתפילת מנחה של עש"ק, ובה מעתיר בתפילה על עם ישראל ועל רבים שביקשו עצתו במשך שעה ארוכה. תפילה זכה של אחד מגאוני דורנו שכל רז חסידי לא אניס ליה בד כבוד עם גאונותו הכבירה בכל מכמני התורה.

משעה שנודע לנו דבר קיומו של השיעור המיוחד הלזה, ביקשנו להצטרף אליו כניצבים מן הצד, על מנת לעקוב אחר הלימוד ולאגור לעצמנו, לטובת מבקשי 'כי קרוב', פניני לקט, שכחה ופאה, של

מוסר שיעור כללי בסוגיות הנלמדות. היה זה שיעור בהמשכים וראשי הישיבה היו באים לכבודו ונדהמים מהשיעור.

בין מוסר לחסידות

הרב רבינוביץ' : "השבוע נפגשתי עם שלושים וחמישה נציגים של קהילות ליטאיות שפרוסות בארץ, ומעוניינים להקים ארגון בשם 'חלקי בקהילתי'. הם טוענים שיש כעשרת אלפים משפחות שלא מזוהות בפועל עם שום קהילה, והאנשים אינם מוצאים את עצמם. התקשיתי להאמין לסיפורים שהם סיפרו שם. אברכים שיורדים בשבת בבוקר עם הטלית ולא מגיעים לבית כנסת, רק מסתובבים בחוץ, כדי שהילדים יחשבו שהם בבית הכנסת, כשבפועל הם מגיעים רק כשיש קידוש. הרעיון הוא לעסוק ב'קירוב קרובים'."

"הם הודו שהתופעה לא קיימת בחצרות חסידים. הקהילות שם חזקה הרבה יותר, ואני מבין שהיום גם אצלם לומדים חסידות בעיון ובשופי. ממילא זה אחרת. כשאדם אין לו משמעות והוא לא מבין מה עומד מאחורי כל מה שהוא עושה, הוא לא יכול להתקדם, וזה מה שחסידות מעניקה."

הגר"ח ש"ד דייטש : "ניתן להגדיר את פעולת החסידות – למצוא 'צד השווה' בין כל העניינים ביידישקייט, מה המבוקש הכללי של הכל. מה המשמעות האמיתית והפנימית של תורה, של מצוות. בלי חסידות לא יודעים את כל זה. מי שמונח בעיקר בתורה, לא כל כך מתחבר ומבין את ענין המצוות, ומי שחי מצוות מעשיות, לא מייקר מספיק את התורה."

"מעל ומעבר לכך, בתנאי אדמו"ר הזקן מסביר שליחודי יש נפש אלוקית שהיא חלק אלוקה ממעל, ושם יש לו אהבת ה' ויראת ה'. יש בנפשו את כל הכוחות, את כל היכולות. עליו רק לגלות אותם ולהוציאם לידי פועל."

"בספרי מוסר נדרש הפסוק 'עיר פרא אדם יולד'. האדם מצד טבעו נולד כ'עיר פרא', ועליו לשנות את עצמו ולהיוולד מחדש כאדם. לעומת זאת, החסידות מגיעה בגישה הפוכה ממש: האדם נולד כבר עם כל הכוחות וכל היכולות בנפשו. כל מה שנדרש ממנו הוא לגלות את הכוחות הללו."

"לכשתמצי לומר, המוסר והחסידות כמוהם כשני סוגי רפואה. יש רופא ששומע מהמטופל את בעיותיו ומטפל בהן. ויש רופא שאומר למטופל: הנח לצרות, הבה נשמע אילו דברים טובים יש לך. וכך הוא עסוק בחיזוק והעצמת הטוב שכבר קיים בו ועל ידי זה הרע נעלם מעצמו."

"זו דרכה של החסידות. וזה גם הדגש בדברי רבנו הזקן בגוף המאמר (ד"ה 'לא תהיה משכלה', כנ"ל): 'ואינם נמשכים מכח העובד בעצמו'. כל אותם כוחות הצפונים שבאדם, לא מגיעים אליו מעצמו או על ידי עבודתו אלא מהקב"ה, ונמצאים אצלו תמיד."

רצון לבעל הרצון

הרב רבינוביץ' : "עשיתי עכשיו סדר בשולחני, ומצאתי שאלה ששאל יהודי: מדוע בשמחת בית השואבה ערכו את השמחה לפני קיום המצוה, בשונה מכל שמחות המצווה שביהדות, ברית מילה, נישואין וכיו"ב, שעושים את השמחה לאחר המצווה?"

"ועל זה הביאור – החילוק המבואר כאן בין יין למים: עבודה בדרך קבלת עול (מים) או עבודה מתוך תענוג (יין). בשמחת בית השואבה השמחה היא לא על קיום המצווה המסוימת הזו, אלא על עצם האפשרות לעבוד את הקב"ה לא מתוך התענוג והמצאות שלנו אלא עבודה של קבלת עול, שכולה מצידו. ולכן שמחים עוד לפני קיום המצווה."

הגר"ח ש"ד דייטש : "זה אחד החידושים המיוחדים של חסידות:

שלא נוטה כל כך להתרגש. ר' זעליג סיפר שר' משה נסע לרבי וזכה להיות נוכח בעת אמירת מאמר זה. ואמר ר' זעליג שמעודו לא ראה את ר' משה מתפעל כל כך כשחזר ותיאר את אמירת המאמר של הרבי. בעצם, אמר ר' זעליג, אז ר' משה נעשה חסיד של הרבי. ועוד היה אומר ר' זעליג: לכל רבי יש מאמר מסוים שמאפיין אותו כביכול. ומאמר זה, ד"ה לא תהיה משכלה תשי"ב, שהוא מאמר ארוך ונדיר העוסק בעניין עבודת האדם בצורה מעמיקה ויסודית ביותר, הוא המאמר שמאפיין את הרבי. כאן נמצאת העצמות שלו."

הגר"ח ש"ד דייטש : "אתם הכרתם את ר' משה גוראריה?"

הרב רבינוביץ' : "סבי היה גר ברחוב נחמני בתל אביב ובדרך כלל כשהיינו באים לבקר, היינו מתפללים בבית הכנסת של אמשינוב, אך בשמחת תורה לא יכולנו לא להיות כלל בבית כנסת חב"ד. לכן היינו הולכים לבית הכנסת ברחוב נחלת בנימין. בית הכנסת אכן הכיל את שמנה וסלתה של חסידות חב"ד בארץ הקודש. היו שם חסידים שידעו אידן, דמויות הוד ובהם משפחת גוראריה."

הגר"ח ש"ד דייטש : "גם הגה"ח ר' שאול ברוך היה בתל אביב בהתחלה. שם היתה הישיבה בתחילה, עד שעברה לראשון לציון. וגם המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן היה שם מעט, עד שעברו ללוד."

"כשאני למדתי בישיבה בלוד, הסדר היה שבי"ט כסלו ביום, הבחורים המבוגרים היו הולכים לראשון לציון להתוועד עם ר' שאול. אחר כך, כשחזרנו, ר' שלמה חיים היה מתעניין מאוד מה ר' שאול התוועד ומה בדיוק הוא סיפר."

"ר' שלמה חיים ור' שאול היו חברים באותה כיתה. לאחר נישואיהם, ר' שלמה חיים נהיה משפיע (דומני בפולוצק) ואילו ר' שאול נהיה רב."

כשעלו ארצה, ר' שאול היה הראשון ביניהם שעלה והוא הקים את הישיבה בתל אביב. ראשוני התלמידים בישיבה, ובהם ה'חזון', הגה"ח ר' יואל כהן זצ"ל, היו תלמידיו. עם בואו של ר' שלמה חיים לארץ, באורח טבעי ויזום לגמרי מסר בידי ר' שאול את ההשפעה והלך לפתוח ישיבה של צעירים בראשון לציון."

"היום לא יכולים לקרות דברים כאלו. שמעתי זאת בעצמי מר' שאול!"

"רואים עד כמה שהדורות השתנו. על

דרך סיפור זה היה עם ר' שלמה חיים עצמו. בשעה שהגיע לצרפת, לאחר היציאה מרוסיה, היה שם המשפיע ר' ניסן נמנוב. הוא היה הרבה יותר צעיר מר' שלמה חיים והיה שייך בעצם לדור שאחריו (הוא נסע לליובאוויטש כדי להיות אצל הרבי הרש"ב, אך לא עלתה בידו; כי עד שהגיע לשם הרבי הרש"ב היה כבר בדרכו לרוסטוב). למרות זאת, כשהיה ר' שלמה חיים בצרפת, היה יושב בהתבטלות מוחלטת ומקשיב לר' ניסן."

"הם היו שונים מאוד, כל אחד עם 'קו' משלו בעבודה. ר' ניסן היה איש של קבלת עול, והרבה לדבר בנושא. ואילו ר' שלמה חיים היה בקו של תענוג, של שמחה מהעבודה והגיעה. ואף על פי כן ישב בהתוועדות של ר' ניסן ושתק. זה היה דור אחר לחלוטין. אנשים שלא תמצא היום בשום מקום."

הרב רבינוביץ' : "זה היה דור מיוחד במינו, אך לא רק אצל החסידים. הרב סיפר לי כמה וכמה סיפורים על הפונוביצ'ער רב והנהגתו המיוחדת במינה להם הייתה עדים בימי חורפכם בישיבת פוניבז'."

הגר"ח ש"ד : "אכן, גם הפונוביצ'ער רב היה יהודי מיוחד. אספר משהו גם ממנו: הוא היה נמצא רוב השנה בחוץ לארץ. כל פעם, לפני שהיה נוסע, היו נכנסים לחדרו כל תלמידי הישיבה אחד אחד להיפרד ממנו, והוא היה נותן לכל אחד ואחד מהם נשיקה. בזמני היו שלוש מאות בחורים בישיבה, ולכל אחד מהם היה נושק כמו היה זה בנו יחידו."

"היה אז אכן קשר אישי ששרר בין הר"מים ומגידי השיעורים לבין התלמידים. כשהיה בארץ ולא נסע לגיוס משאבים לטובת פוניבז' ומוסדותיה בחו"ל, היה עושה בישיבה שני דברים: כל יום לאחר התפילה, עוד קודם ארוחת הבוקר, היה מקריא בקול שולחן ערוך אורח חיים עם מגן אברהם, ולעתים היה מוסיף פנינים משלו, ובשבתות היה

הגר"ח"ש דייטש: "אין לו ישות עצמית, כי זה לא משלו. אבל יש לו רחמים על מה שבתוכו. הוא יודע מה יש לו, את כל הכוחות הנפלאים, אבל יש הרבה עיכובים בדרך לגלות אותם ולהוציא אותם כלפי חוץ, והוא מבקש ברחמים רבים שמה שיש בפנים יתגלה. הוא לא מבקש דברים חדשים".

בשונה מכל השיטות שבהן העבודה היא בשביל השלמת הנפש, כדי שהמציאות שלנו תהיה שווה משהו, כאן לא משאירים מקום לישות של האדם, אלא מדובר על עבודה בקבלת עול בשביל השי"ת. אין הכוונה שהאדם לא צריך להיות מציאות כלל, אלא שצריכים להיות מציאות רק בגלל שהקב"ה רוצה שנהיה מציאות. אבל זו כבר דרגא אחרת ונעלית הרבה יותר".

"נתת לנו את התורה, אז תזכה אותנו להבין אותה". בשיעור המשותף באחד מערבי שבתות החורף השנה

"הוא נעמד מתחת לחלון וראה את ר' שלמה חיים עם הטלית עוד על כתפיו והוא רוקד סביב השולחן ללא הפסקה 'אשרינו מה טוב חלקנו' שאומרים קודם התפילה. ר' שבת נקש ונקש עד שהרבנית פתחה"

הרב רבינוביץ': "בשורה האחרונה כולם מסכימים שיהודי צריך להתפלל".

הגר"ח"ש דייטש: "השאלה על מה הוא מתפלל. אחד מתפלל על זה שהוא לא יודע ש"ס. כאן מדובר על תפילה על כך שהנשמה שלו לא פעילה כמו שצריך. הוא יודע לפחות שצריך להיות אחרת".

הרב רבינוביץ': "אבל כשיהודי מתפלל על מצוה מסוימת, לדוגמא ה'לשם יחוד' של חנוכה, היהודי מתפלל שהוא יזכה להגיע לדברים גדולים. זה אותו דבר לכאורה!".

הגר"ח"ש דייטש: "ההבדל הוא כזה: אם הוא רוצה להגיע לדברים גדולים ונשגבים מפני שהוא משתוקק לקבל דברים חדשים, זה עניין אחד. אבל כאן החשבון הוא הפוך: הוא יודע שיש לו כבר את הכל, אלא שזה לא גלוי. זו רחמנות מסוג אחר לגמרי".

"לדוגמא, אחד שהוא בעל כשרון, אבל לא עשה עם זה כלום. תמיד אמרו לו שיש לו את הכשרונות, אבל העצלות ניצחה אותו. כשהוא יעשה חשבון, הוא יתמרמר אחרת לחלוטין: הרי היו לי היכולות והכשרונות, למה לא ניצלתי את זה? על העבר זו סתם עצבות ולא רחמים, אבל על ההווה זה גם כן הברדל גדול: אם אתה מבקש התגלות של הרברים שיש לך כבר, אתה בעצם בא בתביעה. מה שאין כן כשאתה מבקש דברים חדשים, מניין לך הזכות לדרוש אותם? אזי מתי הבקשה היא כמו שצריך? "חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו". אתה נתת לנו את התורה, אז תזכה אותנו להבין אותה – הדרישה מבוססת על משהו.

"כשמבקשים עושר אין סיבה שזה יקרה. אבל בענין הזה אנחנו כמו בני עשירים שקיבלנו את הכל בירושה, אז למה בזבזנו את זה? בגשמיות יש הרבה סיפורים כאלו על אנשים שבזבזו את הירושה; ברוחניות זה

הרב רבינוביץ': "שמעתי בימים האחרונים ניגון שאותו היה מנגן החתן של ר' שלמה חיים, ר' אברהם ליסון, על המילים 'כי רגע באפו חיים ברצונו, בערב ילין בכי ולבוקר רינה'. מיוחד מאוד לשמוע את זה. זה נותן תמונה על עבודת התפילה החסידית. אתה חש שמאחורי המילים יש משמעות עמוקה שחודרת גם ללב וגם למוח ומחברת את האדם להשי"ת".

הגר"ח"ש דייטש: "הוא היה מאריך במיוחד בקבלת שבת. כבחורים היינו הולכים מידי פעם לבית הכנסת המרכזי בכפר חב"ד כדי לשמוע אותו. גם כשהגעתי לשמחות בכפר חב"ד, הייתי נעמד לשמוע אותו. הוא היה יהודי מיוחד, א שטיק איד. יש כזה ביטוי בספר שאהבתי מאוד לקרוא, 'הכשרת האברכים' של הרה"ק מפיאסצנה הי"ד: זיין א שטיק איד. אצלו היה ניתן לראות מהו א שטיק איד".

"גם השווער שלו היה כמובן משהו מיוחד.

"אבל יש את הסיפור שסיפר עליו ר' שבת סלביצקי. ר' שבת למד בקול תורה ועבר לכפר חב"ד. ר' שלמה חיים קירב אותו, ופעם אחת הגיע ביום שיש ורצה להיכנס לביתו של ר' שלמה חיים, לומר לו שהגיע לשבת. הוא נקש בדלת ולא פתחו לו. אז הוא נעמד מתחת לחלון וראה את ר' שלמה חיים עם הטלית עוד על כתפיו והוא רוקד סביב השולחן ללא הפסקה 'אשרינו מה טוב חלקנו' שאומרים קודם התפילה. ר' שבת נקש ונקש עד שהרבנית פתחה, והוא אמר לה: צריך לעצור את ר' שלמה חיים, שישפיק לסיים להתפלל לפני כניסת שבת. זו עדות חיה על הרגש של ר' שלמה חיים".

הרב רבינוביץ': "מתי פגשתם לראשונה במשפיע ר' שלמה חיים?".
הגר"ח"ש דייטש: "עוד כשלמדתי בפונוביץ' הייתי מגיע להתוועדויות שלו. אז זה לא היה כזה מופרך. לא דיברו נגד חב"ד; ידעו שאני הולך וזה לא הפריע לאף אחד. רק בשיבה קטנה התנו את ההליכה בכך שלא תפריע להגיע למחרת בזמן".

הרב רבינוביץ': "הייתם נוסעים גם לר' שאול או רק לר' שלמה חיים?".

הגר"ח"ש דייטש: "רק לר' שלמה חיים. אבל ר' שאול היה מגיע בעצמו להתוועד בבני ברק והלכתי לשמוע אותו בבית כנסת חב"ד. היו לו מושפעים בבני ברק. ר' שלום פוברסקי ועוד".

הרב רבינוביץ': "אני שמעתי עליו מהגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל. למדתי אצלו בשיבת 'קול תורה'. הוא היה תלמיד חכם עצום ולמד אצל ר' שאול. והוא סיפר עליו בהערצה בלתי רגילה, על השילוב של תורה, חסידות ויראת שמים. בכל פעם ששמו עלה ראו ברק בעיניו".

הגר"ח"ש דייטש: "הוא היה מהפירות הכי טובים של פונוביץ'. יהודי מיוחד, בין היתר בכך ששלט לא רק בשיבשע מסכתות אלא בהכול".

רחמנות על הנשמה

השיחה נקטעת לטובת הלימוד בגוף המאמר. לאחר כרבע שעה של לימוד רצוף, ננער הרב רבינוביץ' והודיע: "פה משמע שליהודי אין מעצמו כלום!".

סיוענדט זיך אין די ווייב' – מקום המגורים תלוי בדעתה של האישה. ובכך ירד הנושא מהפרק. בפועל גרנו בירושלים ולמדתי חמש שנים בכולל של הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל."

הרב רבינוביץ: "עוד קודם לכן, ביקשו ההורים שלכם שתיאותו לשמוע הצעות שידוכין וסירבתם. חשקה נפשכם בתורה..."

הגר"ש דייטש: "זה נכון. לחצו עליי מאוד ולא הסכמתי. אז לא היו טלפונים; שלחו לי מכתב ובו ביקשו שאבוא הביתה. כתבתי להם בחזרה מכתב שאני חולה. סיפרתי את זה לר' שלמה חיים, הוא אמר שזה לא שקר. יהודי שהנשמה שלו לא מאירה הוא באמת חולה. רציתי להישאר בישיבה בתור בחור, ללמוד חסידות, להתעסק עם חסידות. אז אמרתי שאני חולה. הוא הביט עליי ואמר לי: אם יבוא משהו ויאמר שהוא מרגיש את כל מה שבאמת נמצא כאן – אנשים יגידו שהוא מוזר ומיוחד. אבל האמת הפוכה בתכלית: זו האמת וכך צריכים להיות כולם, ומי שלא כך – הרי הוא חולה. אם אתה רוצה להיות יהודי נורמלי אתה צריך לעשות כך."

"בפועל כתבתי לרבי ושאלתי מה לעשות והרבי ענה לנהוג כעצת המשפיע. בסוף משהו מהמשפחה שלי הגיע לר' שלמה חיים והסביר לו שכדאי שאכנס לשידוך. אז סוכם שלאחר החתונה אמשך ללמוד חסידות כמו בישיבה. וכך היה. תקופה ארוכה לאחר החתונה הייתי מגיע להתוודעויות, ועמדי איתו בקשר קרוב מירושלים."

ר' שלמה חיים הוביל את החסידות אל הרגש, כמובן על-ידי התבוננות ומחשבה. הוא היה מומחה בזה. מומחה בלאמוד את דעתו של הבחור ולהגיד לו מה לחשוב, ואיך לחשוב, כיצד להתבונן. אלא שבחב"ד לא מחזיקים מחיצוניות ולכן לא ראו עליו את הרגש וההתפעלות יותר מדי."

הרב רבינוביץ: "למדתי מספר שנים מדי יום שני אצל הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל בביתו, עד תקופה קצרה לפני פטירתו. למדתי ממנו הרבה. איזו עוצמה של ידיעת התורה. ואיזו ענווה. ור' זלמן נחמיה אמר לי שהייתם התלמיד הטוב ביותר שהיה לו בכולל אי פעם."

"זה היה כך: פעם שאלתי אותו שאלה מסוימת, והוא ענה שמדובר על זה בשו"ת 'נודע ביהודה'. זה נזכר שם בחצי שורה. אין עוד אדם בעולם שידע להגיד שה'נודע ביהודה' עונה על השאלה הזו!"

"ואז עברנו לדבר על הכולל שלו, והוא סיפר לי שאתם ניגשתם אליו בשבת ושאלתם אותו שאלה לגבי שחיטה בבלגיה, בקשר עם הישיבה לילדי השלוחים ששם. שם המדינה אוסרת להכניס 'שחוט' חרץ, ושחיטת ליובאוויטש באירופה עולה הרבה יותר זול. וביקשו מכס לשאול אותו שאלה מסוימת בהלכות שחיטה. הוא לא רצה לענות. הוא אמר: מה אתם רוצים ממני? מילא כשמיגוע איזושהו אברך שבאמת לא יודע – אשתדל לענות לו ולהתיר; אבל ר' חיים שלום? הוא יכול לענות לבד!"

הגר"ש דייטש: "יש מאמר חז"ל: 'אוי למי שהעולם מטעין בו'. ונשאלת השאלה: מדוע זה 'אוי' לו, לכאורה זהו רק 'אוי' לעולם שמטעין בו? יש לזה שתי תשובות: התשובה הנפוצה אומרת, שהפשט מטעין בו הוא שהם מכניסים בו את הטעות, וממילא גם לו אוי. ואילו התשובה החסידית אומרת שאם העולם מטעין בו אזי זהו סימן שהוא יכול להיות כך, ואם הוא לא כך – הרי שזה באמת 'אוי' לו..."

הרב רבינוביץ: "כמובן ששתי התשובות לא שייכות לכאן..."

הרבה יותר כואב. ועל זה מבקשים, שהיות ויש לנו את הפוטנציאל, אנחנו רק צריכים שתעזור לנו לגלות אותו, לפתח אותו!

"מישהו שאל אותי היום, שיש לו זמן קצוב וקצר ללמוד עם משהו, ומתלבט איזה חלק בתנאי ילמד איתו. אמרתי לו שלדעתי ילמדו חלק א'; משום שחלק א' מספר מהו העצמיות של יהודי. אם חסר הבסיס הזה, נמצא שיוצרים רק שיש יצר טוב ויצר רע, אבל מי אתה? אני פרווה. וזה מה שחסידות אומרת: אתה נולדת עם נשמה, חלק אלוקה ממעל, ואחר כך הצטרפה אמנם נפש הבהמית, אבל הבסיס הוא אותו בסיס אלוקי, וזו היא הרחמנות שיש לעורר עליה. זו בקשה אחרת לגמרי. על דרך משל, כמו בן של אדם גדול שיוורד קצת מהפסים, זו רחמנות אחרת, גדולה הרבה יותר."

א מורא'דיגע מעשה. הגר"ש רבינוביץ

מקובלים לומדי חסידות

הרב רבינוביץ: "סיפרתי לר' בנימין בסוד שיש לכם שיעור חסידות שאתם מוסרים כל שבוע בפני מקובלים."

הגר"ש דייטש: "הם יהודים שלומדים קבלה ובאו אליי פעם אחר פעם שאמסור להם שיעור קבוע. האמת היא שבהתחלה לא היה לי חשק לכך אבל הם ביקשו שוב ושוב וכבר לא יכולתי לסרב. אחרי הרבה זמן שאלתי אותם מה היה להם כל כך חשוב ומאפה הגיע כל הענין. הם אמרו שהם הולכים הרבה לדרוש בעצתו ובדרכי ה' מפי האדמו"ר מסטוטשין שליט"א."

הרב רבינוביץ: "כשהוא נמצא בארץ, הוא מגיע ממש מדי יום לכותל. מיוחד לראות אותו, כולו קדושה וטהרה."

הגר"ש דייטש: "אכן ער איז א געהויבענער איד ממש (הוא יהודי מרומם מאוד). יש לנו קשרים טובים מאוד. פעם דיברתי איתו מפני איזו סיבה צדדית ומאז אנו בקשרי ידידות. וכל פעם שהוא נמצא בארץ אני מגיע אליו לשמוע את התורה שלו, כי היא כל כולה חסידות."

"על כל פנים, הם היו אצלו ושאלו אותו: מה עושים כדי שכל לימוד הקבלה יגיע ל'עבודה' בפועל? הוא אמר להם: אם אתם רוצים להוריד את הקבלה למעשה – אתם חייבים ללמוד חסידות חב"ד. אין דרך אחרת. כך הם גילו לי לאחר תקופה שלמדנו יחד. כיום היהודים הללו שהם בקיאים נפלאים בקבלה, בקיאים ביותר בחסידות."

"אבא שלי גם היה מעורר לימוד קבלה, אבל איני יודע אם הוא עצמו למד. זאת לא גילה לי. הוא הקים כולל ללימוד קבלה."

הרב רבינוביץ: "מאחיהם ר' משה הבנתי שהוא ידע הרבה קבלה."

הגר"ש: "יתכן מאוד. מאז הבר מצווה שלי כמעט ולא הייתי בבית, כי למדתי בבני ברק, ואחר כך בכפר חב"ד, ואחר כך התחתנתי."

הרב רבינוביץ: "הרב סיפר לי א מורא'דיגע מעשה על מה שאמר לו הרבי אודות מקום המגורים לאחר החתונה."

הגר"ש דייטש: "מצווה לספר את העניין הזה. נכנסתי ליחידות לאחר החתונה. באותם ימים הוקמה בהוראת הרבי שכונה מיוחדת בקריית מלאכי שלימים נודע שמה 'נחלת הר חב"ד'. הרבי עודד מאוד את העניין וקבע כי זו שליחות לגור שם. כשנכנסתי לרבי לאחר החתונה הבעתי את רצוני העז לגור שם כדי לזכות ולהיות שליח של הרבי. הרבי הרים את עיניו הקדושות מהפתק ואמר לי בזה הלשון: 'וואוינען

א פינטעלע ייד

הרב רבינוביץ': "הרב זוכר את הסבא של ר' בנימין, המשפיע ר' שיע ליפקין?"

הגר"ח ש"ד דייטש: "בוודאי, מה הפירוש 'אני זוכר', הייתי קשור ודבוק בו... כשהייתי מגיע כאברך צעיר אל אבא שלי לשבתות, הייתי הולך לשמוע אותו חזון מאמר חסידות, בסעודה שלישית בבית כנסת חב"ד במאה שערים. אין עוד יהודי שחזר 'מאמר' בצורה שבה הוא היה חזר. בקטעים של 'עבודה' היה מתפרץ בבכי והנוכחים לידו, יהודים בעלי צורה, היו גועים בבכי עמו".

נסובה השיחה אודות נושא המאמר בשיעור זה, "זכור את אשר עשה לך עמלק".

הגר"ח ש"ד דייטש: "במקומות אחרים מתחילים בשאלה, מה הדגש על 'אשר קרך בדרך' דוקא. במאמר כאן גם נמצאת התשובה, שזו כל הבעיה, שהוא מפרע כשעוד נמצאים בדרך. ומביאים על זה את לשון הזהרה, שזהו כמו הנחש שמסתתר כדי להזיק לאנשים בדרך דווקא.

"מסופר על אחד מגדולי החסידים, שנעשה חסיד בעקבות מעשה שהיה: פעם אחת כיבדו בבית הכנסת שלו את אחד האורחים בקריאת ההפטרה של פרשת זכור. לאחר הקריאה הוא רדף אחר האורח ואמר: ראיתי בשעת הקריאה שאתה באמת שונא את עמלק; מהיכן קיבלת את זה? הוא ענה לו: סע לליאזנא, שם מקבלים שנהא לעמלק... הרי המצווה הזו היא 'מצוה שבלב'. יש לשון מעניינת בספר המצוות להרמב"ם, שצריך ממש לשנוא את עמלק. ולכן כשהוא ראה יהודי שבאמת שונא, אזי הוא רצה לקיים זאת גם כן".

הרב רבינוביץ': "שלשום פגשתי כאן בכותל יהודי שהוא קרוב של משפחת אבוחצירה. הוא הגיע עם הבן שלו, שרצה להינשא לנכרית רח"ל. איני יודע איך זה קרה, אבל דווקא כאן, כשהיו בכותל, הילד הבין שלהינשא גויה זה בעיה. דווקא כאן הוא הבין את זה. ראיתי ממש התגלות של הנקודה היהודית.

"אותו יהודי גם סיפר לי סיפור אודות הגראי"ל שטיינמן זצ"ל".

הגר"ח ש"ד דייטש: "הוא היה מגיד שיעור שלי. אני יכול לומר עליו שהוא היה יותר חסיד מאשר מתנגד. לפני שעבר לבני ברק, היה מתגורר בכפר סבא. הרה"ח ר' אהרן מרדכי זילברשטרום הקים שם בית ספר וקיבל ממנו עזרה רבה".

הרב רבינוביץ': "אותו יהודי סיפר לי שכשהיה במרוקו לרגל עסקיו התאכסן בבניין כלשהו שלאחר מכן התברר לו שהבת של מלך מרוקו מתגוררת באותו בניין. הוא שאל אותה אם אבא שלה מגיע להתארח אצלה מדי פעם, והיא ענתה בחיוב. אז הוא הסביר לה שליהודים יש ברכה מיוחדת שמברכים כשרואים מלך ושאל אם אפשר שכשאביה המלך מגיע למקום יוכל להיפגש עמו למספר דקות. היא הסכימה ואכן לאחר תקופה היא הודיעה לו שאבא שלה מגיע.

"כשנפגשו, שאל אותו המלך כמה ילדים יש לו, הוא ענה: שלושה. אחת בת שבע עשרה, אחד בן חמש עשרה ואחד שעוד חודש חוגג בר מצוה. פתאום הוא תפס שהוא אמר למלך 'בר מצוה', ודאי המלך לא מבין מה זה. אז מיד החל להסביר מה הכוונה, שבגיל שלוש עשרה מקבלים עול מצוות, ועושים חגיגה. באומרו זאת הפטיר, הזמנתי גם את משפחת בתך לשמחה. המלך שאל אם זה אירוע דתי דווקא, או שהוא יכול גם לבוא ולהשתתף ולתת מתנה? הוא ענה שהמלך מוזמן כמובן

להשתתף. המלך הוציא צ'ק וכתב לו המחאה על סך חמישים אלף יורו. הוא היה בהלם. המלך אמר לו: תראה, מלך מרוקו בדרך כלל לא משתתף באירועים, וגם לא נותן מתנות. אבל כשהוא נותן בכל זאת מתנה, זו צריכה להיות מתנה של מלך. אני יודע שהיית נהנה גם מחמשת אלפים יורו, אבל אז לא היית אומר: איזו מתנה קיבלתי מהמלך.

"את כל הסיפור הזה היהודי סיפר אל הגראי"ל שטיינמן. אמר לו ראש הישיבה: עכשיו אני מבין משהו: אנו אומרים בסליחות: דלתך דפקנו רחום וחנון, נא אל תשיבנו ריקם מלפניך. מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו. לכאורה, מדוע מבקשים פעמיים שלא ישיבנו ריקם? אלא, דפקנו דלתך, אלו הדלתות שלך, אז מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו. כלומר, אנו מבקשים לא רק שלא ישיב אותנו ריקם אלא ייתן לנו מתנות של מלך, כמו שרק מלך יודע לתת.

"הרב היה יותר קרוב אל הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל, לא?"

הגר"ח ש"ד דייטש: "לשניהם הייתי קרוב, אלא שלר' מיכל יהודה הייתי קרוב גם לאחר שעזבתי את הישיבה-קטנה. עדיין הייתי מגיע אל ה'חבורות' שלו. זכיתי ששניהם היו מתייחסים אליי בחביבות מיוחדת. לפעמים הייתי מלווה את הגראי"ל שטיינמן בדרך לביתו ומדבר איתו בענייני השיעור שהוא מסר, והוא יכל תוך כדי הליכה להניח את ידו על הכתף שלי, כמו הייתי בנו או חברו".

הרב רבינוביץ': "אחרי החתונה הרב היה הולך להפגש איתם?"

הגר"ח ש"ד דייטש: "כמעט ולא. אלו היו זמנים שחב"ד היתה ממש מחוץ לתחום, ולא רציתי לעורר מהומות. אף על פי שלשניהם לא היתה בעיה, אבל האווירה מסביב הייתה כזו. אני מתחרט על כך".

הרב רבינוביץ': "אל הגרי"ש אלישיב הרב כן היה הולך".

הגר"ח ש"ד דייטש: "אבל לו לא הייתי צריך לספר מי אני ולאן אני משתייך. אליהם הייתי קרוב, ואם הייתי מגיע, הייתי צריך לספר מה אני עושה כיום, היכן אני נמצא ומה אני לומד".

הרב רבינוביץ': "לשאול שאלות בהלכה הרב היה הולך לר' שלמה זלמן או אל הגרי"ש אלישיב?"

הגר"ח ש"ד דייטש: "גם אליו וגם אליו".

הרב רבינוביץ': "ר' שלמה זלמן כן הכיר אתכם".

הגר"ח ש"ד דייטש: "בוודאי. הוא גם היה מגיע לשמחות של הילדים שלי, הרי אנחנו משפחה (בנו בכורו של הגרש"ז, הגרא"ד אויערבאך זצ"ל, רבה של טבריה, היה גיסו של הגר"ח ש"הבחל"ח. ב.ל.). הוא היה מדבר איתי על חב"ד. הוא אמר שכואב לו מה שעושים לנו.

"כמה פעמים הייתי אצלו והוצאתי ממנו דברי תורה עבור קבצים וספרים שיצאו לכבודו של הרבי. פעם אחת לאחר שנתן לי אמר: 'מ'מאכט עם אזעלכע צרות' (עושים לו כאלו צרות). פעם אמר לי: 'מ'טענה'ט אויף עם... וואס טוען זיי? דער רבי איז דאך האלט אין איין טוען פאר יידישקייט, מ'דארף עם מעורר זיין (כל הזמן באים אליו בטענות. מה הם רוצים ממנו? הרבי הרי עוסק כולו בלהט להפצת היהדות. יש לעורר אותו). הוא היה ירא ושלם ולא היו לו שום חשבונות.

"אלו היו יהודים של פעם. אבל העיקר צריך להיות שאנחנו נלמד מהם. נלמד ונפנים. כי אין די בווארטס טובים או בסיפורי מעשיות. המעשה הוא העיקר. וכבר הבטיחו לנו: הבא ליטער - מסייעין אותו".

א שטיק אי.ד. הגר"ח ש"ד דייטש

"שלחו לי מכתב ובו ביקשו שאבוא הביתה. כתבתי להם בחזרה מכתב שאני חולה. סיפרתי את זה לר' שלמה חיים, הוא אמר שזה לא שקר. יהודי שהנשמה שלו לא מאירה הוא באמת חולה"

כי נח נפשיה דרבי

לפנינו קטעים מתוך הפרק העוסק בהסתלקותו לשמי רום של מורנו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זי"ע – מתוך הספר 'המאורות הגדולים' לתולדות הבעש"ט ותלמידו הרה"ק רבי בער, המגיד ממצוריטש זי"ע, מאת בנימין ליפקין ויאיר וינשטוק, העומד לראות אור בקרוב בע"ה

סימנים איך נפשו נשאלת ונפטרה מאבר זה ואחר כך מאבר אחר כדי שיבינו על החולים כי הם היו מאנשי חב"ד קדישא. וציווה שייכנס מנין להתפלל עמו.

ועוד זאת ציווה הבעש"ט שיגישו לו את הסידור ואמר: אתעכב עוד מעט עם השם יתברך. לאחר התפילה הלך הרה"ק רבי נחמן מהורדנא לבית המדרש להתפלל עבורו. נענה הבעש"ט ואמר: לחינם הוא מרעיש בתפילתו. לו היה יכול להכנס בפתח שהייתי רגיל להיכנס בו, היה פועל בתפילתו.

בעת הגדולה הזו נכנסה אל הבעש"ט נשמת מת אחד כדי לתקנו. גער בו הבעש"ט ואמר: "שמונים שנה אתה נע ונד ולא שמעת עד היום שאני בעולם? צא רשע". ותכף אמר הבעש"ט למשרתו: "רוץ מהר בצווחה גדולה שיפנו את הדרך, כי הרגזתי אותו, פן יזיק לאיזה אדם". וכן היה שהנשמה הזיקה לנערה אחת, בתו של השמש. חזר המשרת ושמע שהבעש"ט אמר: "אני מוחל לך אותן שתי שעות. אל תענה אותי". שאל המשרת את הבעש"ט עם מי הוא מדבר, אמר לו הבעש"ט: וכי אינך רואה את מלאך המות – שתמיד היה בורח ממני, ועכשיו כשנחנו לו רשות עלי, נתרחבו כתפיו ושמחה גדולה שרויה עליו.

אחר כך באו כל אנשי העיר לקבל ברגל את פני קודש הבעש"ט ואמר לפניו דברי תורה. אחר כך, בעת הסעודה, ציווה הבעש"ט למשרת שיתן דבש בצלוחית גדולה. המשמש נתן בצלוחית קטנה. נענה הבעש"ט ואמר: אין שלטון ביום המות – אפילו הגבאי אינו מציית.

גרסה אחרת גורסת כי לעת הסתלקותו אמר רבנו הבעש"ט

ב'שבחי בעל שם טוב' מתוארת בארוכה ובפרוטרוט התקופה האחרונה לחיי רבנו הבעש"ט וסדר הסתלקותו.

בחג הפסח (תק"כ) היה הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע אצל הבעש"ט ובאותה תקופה נחלש מעט. בערב אחרון של פסח שקל האם ללכת לטבול במקוה או לא, והחליט שלא ללכת.

בשביעי של פסח בעת התפילה ראה רבי פנחס מקוריץ זי"ע שנגזר על הבעש"ט שיסתלק בקרוב, בשל כך שקידש מערכה והתאמץ נגד כת שבת-צבי. רבי פנחס החל להתעצם בתפילה ולא הועיל לקרוע את רוע הגזירה, וניחם על כך על שלא טבל במקוה כי סבר שאילו היה רואה את הדבר במקוה היה יכול למחוק את הגזירה. אחר התפילה

שאל רבנו הבעש"ט את רבי פנחס זי"ע האם הלך אתמול למקוה ויאמר לא. ויאמר הבעש"ט: "כבר נעשה מעשה, ואין אחר מעשה כלום".

אחר חג הפסח חלה רבנו הבעש"ט במעיו ועם כל זאת התחזק לעבור לפני התיבה. לתלמידים שברי היה שיתעצמו עבורו בתפילה לא הודיע כלום על מחלתו, ושילחם למקומות שונים. רק רבי פנחס מקוריץ זי"ע לא נסע לביתו ונשאר אצל רבנו הבעש"ט.

בליל חג השבועות נאספו אנשי סגולתו

של רבנו הבעש"ט להיות ניצורים כל הלילה כתיקון האריז"ל. מורנו הבעש"ט אמר לפני התלמידים דברי תורה על עניין מתן תורה. בבוקרו של חג השבועות שלח רבנו הבעש"ט לאנשי סגולתו שיתאספו כולם וציווה לתלמידו רבי לייב קסלר ותלמיד נוסף, שיתעסקו בקבורתו ולימד אותם על גופו. על כל אבר הראה להם

בית מדרשו המשוחזר של מורנו הבעש"ט זי"ע במז'בוז'

בישיבה של מעלה

בשעה שעלה רבנו הבעש"ט למרום, נעלו את דלתות ישיבה של מעלה. וכה היה מעשה עם הרה"ק רבי ליכר הגדול מברדיטשוב שהיה רגיל ללמוד בחברותא עם זקנו הגאון בעל 'מגלה עמוקות' זי"ע אשר היה מגיע אליו בכל לילה.

פעם אירע שבמשך כמה ימים לא בא אליו. נצטער רבי ליכר הגדול, ושלח את בנו רבי יחיאל לעיר קרקא לציון הגאון בעל 'מגלה עמוקות' שיתפלל שם על כך. השיב לו ה'מגלה עמוקות' שזה עתה נסתלק מן העולם הבעל שם טוב הקדוש, ולכבודו סגרו את הישיבה של מעלה למשך שלשים יום, על כן אין לו יכולת לבוא (קונטרס מאירת עינים, עו, צרור החיים דכ"ב ע"א).

הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע סיפר שפעם אחת ראה בחלום

למשמשו שיביא לו כוס מים. המשמש הביא לו רק חצי כוס מים. נענה ואמר רבנו הבעש"ט: אין שלטון ביום המוות. גם המשמש שלי אינו שומע לי, הרי אמרתי לו להביא כוס מים והביא רק חצי (ליקוטי סיפורים, אות לו).

אחר כך אמר הבעש"ט לקהל אנשי העיר: עד הנה גמלתי אני עמכם חסד, מעתה ואילך תגמלו אתם עמי חסד. לאחר מכן הלך הבעש"ט לבית הכבוד ורצה המשרת ללכת אחריו. שאל הבעש"ט למשמש: "מה יום מיומים שאתה רוצה לילך אחרי? מה ראית בי?". ולא הלך המשמש אחריו.

רבנו הבעש"ט מסר סימן לבני הבית שכאשר יסתלק מן העולם יעמדו שני השעונים על צמדם. בבוא הבעש"ט מבית הכבוד רחץ ידיו והשעון הגדול צמד מלכת, ואנשי הבית סבבו את הבעש"ט כדי שלא יראה את השעון בעמידתו. אמר להם הבעש"ט: "ידעתי שהשעון צמד מלכת, ואין אני דואג על עצמי, כי יודע אני בכיור שאצא מפתח זה ותכף אכנס בפתח אחר".

ישב הבעש"ט על מטתו וצוה שיעמדו סביב מטתו ואמר להם דברי תורה על עמוד שעולה מגן עדן התחתון לגן עדן העליון, וכן בכל עולם ועולם היאך הוא בעולם שנה ונפש, ובביאור על סדר העבודה. ציווה לנוכחים לומר 'יהי נועם', ושכב וישב מספר פעמים, כיוון בכוננות עד שלא שמעו חיתוך אותיות וציווה לכסותו בסדין, והתחיל להזדעזע כמו בשמונה עשרה, ואחר כך נח מעט מעט, וראו שגם השעון הקטן נעצר. המתנינו עד בוש והניחו נוצה ליד חוטמו וראו שכבר עלה ונתעלה לשמי רום (שבחי בעל שם טוב: "כי"ו שמעתי מר' יעקב מק"ק מעזיבוח").

התלמידים שעמדו סביב למטתו של רבנו הבעש"ט בעת הסתלקותו מעלמא הדין ראו ששפתותיו מרחשין. הטו התלמידים את אזנם לשמוע מה הוא אומר ושמעו שאומר את הכתוב: "אל תבואני רגל גאווה" (ליקוטי סיפורים, לו).

ומציין: "ורייק בזה הרש"ג ז"ל שכנראה הכוונה היתה מה שנאמר בחצי השני של הפסוק הג'ל העלילים ל"י"ב ויד רשעים אל תנידי (כמדומה שאמר לי זאת בשם זקני החסידים)".

סיפר רבנו הריי"צ: בסעודת שבע-ברכות של חתונתי, באור ליום ח"י אלול תרנ"ז, דיבר כ"ק אאמו"ר (אדמו"ר הרש"ב) אודות הניגון המיוחס אל הצדיק ר' מיכל'ע מזלוטשוב וכך סיפר:

הצדיק ר' מיכל'ע מזלוטשוב היה ממסדרי הניגונים לפני הבעש"ט. מקובל בידינו שהבעש"ט כינה את הניגון הזה בשם "ניגון התעוררות רחמים רבים".

כ"ק אאמו"ר (אדמו"ר מהר"ש) סיפר לי ששמע מאביו הצמח-צדק בשם סבו אדמו"ר הזקן, שקיבל ממורו הרב המגיד ממעזריטש שנכח באותו מעמד: לפני הסתלקותו, הורה הבעש"ט לשיר ניגון זה, ולאחר שסיימו לנגן אמר: "אני מבטיח לכם לדורותיכם, שכל מי שינגן ניגון זה מתוך רגש של התעוררות תשובה, באיזה זמן שיהיה ובאיזה מקום שיהיה, אשמע אותו בכל מקום שבו אהיה (ישנם מלאכים שמביאים ידיעות ובשורות אל הנשמות), ואף אני אנגן עמו את הניגון ואעזור רחמים רבים על המנגן בעל-התשובה".

כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק היה רגיל לנגן בתפילתו ניגון זה, בתקופות הרציניות. כ"ק אאמו"ר (אדמו"ר מהר"ש) הסביר לי ש"נשמתו" של ניגון זה היא "אשה קשת רוח אנוכי" ותוכנו של הניגון הוא "ואשפוך את נפשי לפני ה'" (ספר השיחות ה'תש"ג עמ' 169).

שמולכים אותו לגן עדן העליון. הראו לו את חומות ירושלים של מעלה החרבות. ויפן כה וכה וירא איש אחד המתהלך מחומה לחומה. שאל ה'שר שלום': מיהו זה המסתובב למעלה על החומות? אמרו לו כי הוא רבנו הבעל שם טוב, אשר נשבע שלא יסור משם עד שיבנה המקום את בית המקדש (קונטרס מאירת עינים, עח, בשם הגאון המהרש"ם בעל 'דעת תורה', במכתב קודש).

יום הסתלקותו

לא הייתה בהירות באיזה יום בחג השבועות נסתלק רבנו הבעש"ט לבית עולמו.

פעם בחג השבועות ישב הגה"ק רבי לוי יצחק שניאורסון זצ"ל בסעודה אצל רבנו הרש"ב נ"ע בליובאוויטש. נתגלגלו הדברים בענין יום פטירת הבעש"ט, אם היה ביום א' דחג השבועות או ביום ב'.

אמר הרש"ב שיום השנה של הבעש"ט הוא יום א' דחג השבועות ואילו יום השנה של דוד המלך ע"ה היה ביום ב' דחג השבועות.

שאל ר' לוי יצחק: אם כן, ההתעסקות עם גופו של הבעש"ט היתה ע"י עממין? היתכן, גוף קדוש כזה יתעסקו בו גויים? ענה הרש"ב: דעם בעש"ט'ס גוף האט קיין התעסקות ניט באדארפט (גופו של הבעש"ט לא הוצרך לשום התעסקות) (שמועות וסיפורים ח"א).

אוהל ציונו של מורנו הבעש"ט ז"ל בבית החיים במז'בז'

בפוזמקאות, הלא המה גרביים.

שאלו את רבי נחום זי"ע על כך, אמר להם: מכוון ועומד אני על הרצועה של ארץ ישראל, ולכן איני מרגיש את הקור (קונטרס 'מאירת עיניים' עט, מתוך מכתב הרב דמעבור).

הפליא הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע את קדושת ציון רבנו הבעש"ט במעוזבו, ואמר שטוב מאוד להיות שם על קברו, והזכיר את הפסוק בתהילים (לז, כט): 'צדיקים יירשו ארץ', היינו שצדיקים אמיתיים יורשים את ארץ ישראל, שמקום גניזתו הוא קדוש בקדושת ארץ ישראל ממש (קונטרס 'מאירת עיניים' פ, בשם ליקוטי מוהר"ן ח"ב אות ק"ט).

זרח השמש ובא השמש

תכף לאחר הסתלקותו של הבעש"ט קיבל בנו הרה"ק רבי צבי זי"ע את ההנהגה, והיו כל התלמידים בצוותא אחד.

לתקופת השנה בחג השבועות (תקכ"א) בעת עריכת השולחנות ישבו כל התלמידים עם רבי צבי. אמר רבי צבי: "היינט איז בא מיר גיווען דער טאטע, און האט מיר גיזאגט אז די שכינה און פמליא של מעלה מיטן גאנצן פעקל האט זיך אריבערגעטראגען צו אייך ר' דובער" (היום בא אצלי אבי ז"ל, ואמר לי שהשכינה הקדושה וכל פמליא של מעלה עם כל הפעקל' עברו אליכם, רבי דובער - כוונתו למגיד ממעזריטש).

והיה הרה"ק רבי צבי זי"ע נודע במידת השפלות וההכנעה. עמד רבי צבי ופשט את בגדו הלבן והלבישו את הרה"ק רבי דובער ממעזריטש זי"ע, והרב המגיד ישב על כס ההנהגה מעת ההיא ולא סרב כלל (תורת שלום - ספר השיחות עמוד 83).

שח כ"ק אדמו"ר זי"ע: חג השבועות הוא יום ההילולא של הבעש"ט. פעם הסתפקו אם ההסתלקות הייתה ביום ראשון של שבועות או ביום שני. אבל, ממאמרו של רבנו הזקן אודות הסתלקות הבעש"ט "ביום הרביעי ניטלו המאורות", מוכח, שנסתלק ביום ראשון דשבועות, כיון שיום שני דשבועות לא יחול ביום רביעי ("כידוע הסימן לקביעות המועדים "א"ת ב"ש", שהקביעות דשבועות (ש') היא באותו יום שבו חל יום שני (ב') דפסח, וכיון ש"לא בד"ו פסח", לא יחול יום שני דפסח ושבועות ביום שלישי, ובמילא לא יחול יום ב' דשבועות ביום רביעי" - תורת מנחם, ג, שנת תשי"א, חלק שני, שיחת יום ב' דחג השבועות), וכיון שההסתלקות הייתה ביום ראשון דשבועות, היתה הקבורה ביום שני דשבועות, שרק אז מותר לעשות כל צרכי המת ע"י ישראל ("יהדין שאסור להשהות ומקברין מיד (ביום א') ע"י גוי - לא שייך כאן, כיון שהבעש"ט צוה ל"אנשי ח"ק" שהם "יתעסקו בקבורתו", ומשהין את המת בשביל לקיים את דבריו" - תורת מנחם שם).

ונמצא, שההילולא של הבעש"ט שייכת לב' הימים דחג השבועות: ליום הראשון - מצד ההסתלקות, וליום השני - מצד הקבורה. ואולי בגלל זה נתעורר הספק אם ההילולא הוא ביום ראשון או ביום שני (תורת מנחם שם).

קדושת הציון במז'בז'

הרבנית הצדקנית מרת אדל, בתו של הבעל שם טוב ואם הבנים הקדושים רבי משה חיים אפרים זי"ע בעל 'דגל מחנה אפרים' ורבי ברוך זי"ע, נולדה לה גם בת. לבת זו נולד בן שהיה נקרא בשמו ר' ישראל המת - ר' ישראל דער טויטער. מדוע נקרא כך? בשל מעשה שהיה כך היה:

לאחר נישואיה לא היו לה בנים. התחננה לפני רבנו הבעש"ט שיבטיח לה בן זכר - והבטיח לה. אחר הסתלקות רבנו הבעל שם טוב נולד לה הבן הזה, וקראו אותו 'ישראל' על שם זקנו רבנו הבעש"ט.

בהיות הילד בן שנתיים, חלה וימת ר"ל. מה עשתה אמו, הלכה ונשאה את הילד המת על ידיה והניחתו על ציון הבעל שם טוב הקדוש, ואמרה: זיידע, איז דאס דען דעם קינד וואס דו האסט מיר צוגעזאגט - סבא, וכי זהו הילד אותו הבטחת לי? ! והניחה אותו על הציון והלכה לדרכה לביתה.

בהמשך היום הגיעו אנשים להתפלל על ציון הבעל שם טוב הקדוש, וראו ילד חי היושב על הציון ובוכה. לא ידעו הללו מי הוא ילד זה, ומהיכן בא לכאן. כשחזרו העירה נטלו עמם את הילד, ופרסמו בעיר שמצאו שם ילד זה, עד שאמו באה לנוכח השמועה, לקחה את הילד והלך עמה חי ובריא.

אחר הדברים האלו נראה אליה רבנו הבעש"ט, ואמר לה: מדוע עשית את הדבר הזה. אילו באת בעצמך על הציון, גם כן היה ה' יתברך עוזר לך. ואילו עתה גרמת לי טרחה גדולה כי כבר נתעברה נשמת הילד עם רבבות אלפים שאר נשמות, והיה לי טורח גדול לחפש את הנשמה הזו בין כל שאר הנשמות, להחזיר אותה לתוך הגוף (קונטרס 'מאירת עיניים' עה, מתוך מכתב הרב דמעבור).

הרה"ק רבי נחום מטשרנוביל עמד פעם בתפילה ליד ציון הבעל שם טוב הקדוש. היה זה בימות החורף כששלג וכפור גדול וחזק התפשט על פני הארץ. רבי נחום עמד ליד הציון הקדוש ללא מנעלים כי אם

**אלפי יעדים,
נתיב אחד!**

נתיב מודרני - היחיד שמגיע לכל מני הכנסות בארץ

**אלפי בתי כנסת
נהנים כל שבוע
מחלוקת עלמי השבת
בצורה הטובה
והמשתלמת ביותר.**

הצגה שהתחיל שוקי יעקב ליעדו
סלפון, איור וזמא בכחודש תשס"ו
074-703-5009

נתיבמדיה
חברת הנדסה ופיתוח

כל ספרי 'מעיינותיך' וגיליונות 'כי קרוב' מחכים לכם בכל סניפי רשת 'אור החיים' ברחבי הארץ

ירושלים: ירמיהו 13. שאולזון 49 הר נוף. הפסגה 45 בית וגן. בר אילן 4. תבוקוק 2. **בני ברק:** רבי עקיבא 152. רבי עקיבא 68. הרב כהנמן 64. נחמיה 28. אהרונביץ 12 מרכז רימונים. **בית שמש:** יהודה הנשיא 6. נחל יצנים 3. **מודיעין עילית:** חפץ חיים 7. שדרות יחזקאל 2. **אשדוד:** יהודה הנשיא 8. הורקנס 8. **ביתר עילית:** הר"ן 9. **אלעד:** יהודה הנשיא 94. **פתח תקווה:** רוטשילד 75. **נתניה:** משה הס 18. **נתיבות:** הרמב"ם 13. **חיפה:** מיכאל 27.

חדש